

anyagi támogatása nélkül az oktatás tökéletesítésére, mélyítésére és ezekkel kapcsolatban könnyítésére. Ez irányban ösztönző hatást gyakorolhatott a kiállítás látogatóira. De egyszersmind nagyon alkalmas eszköze volt a tanszerkiállítás a közérklődés felkeltésére az iskola munkája iránt és az érklődéssel a megértetést is előmozdította. Létrejött és sikere már a társadalom minden osztályának őszinte érklődéséről tett tanúságot, a mit hazánkban csak a távol jövőben megvalósuló óhajnak merünk tekinteni. Az osztrák tanárok bécsi kiállítása a megvalósításra ösztönt és példát adott, az elszórt magtalan nálunk is fog gyümölcsöt teremni!

KARL LAJOS.

HAZAI IRODALOM.

Dr. Schack Béla, Kereskedelmi iskoláink multja és jelene. Budapest, 1893, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai). A Magyar Kereskedők Könyvtára (szerkeszti Dr. Schack Béla) I. évf. 8—9. füzete. 157. lap. Ára 3 kor.

Ez a — látszatra — nem nagy terjedelmű könyv olyan teljes, kimerítő és mégis plasztikus képet rajzol kereskedelmi szakoktatásunk változatos történetéről s eléggé bonyodalmas szervezetéről, a minőt csak kiváló írói qualitasok birtokában levő szerzőktől szoktunk kapni. Ezek a qualitasok, a melyekről a könyv teszen tanúságot: szerzőnek föltétlen és megbízható tájékozottsága tárgya körében, az anyag elrendezésének művészete, tömörsége mellett is határozott és világos írásmód, nagy önmérséklés az adatok felhasználásában, a melyeket nem nyersen, hanem földolgozva közöl, mindig épen annyit, a mennyi az olvasó tájékoztatásához szükséges. Szárazzá sehol sem lesz s érdekességének — az említett írói tulajdonságokon kívül — bizonyára egyik tényezője az is, hogy az intézmények leírásában mindig rámutat a létrehozó okokra, a kitűzött célra és az olvasó érzi, hogy a mult és a jelen leírása közben szerző tekintete folytonosan a kereskedelmi szakoktatás jövő fejlődésére van irányítva s az olvasó is készséggel belemegy abba, hogy az olvasottakból a jövőre nézve alkosson magának tanulságokat. S ezt még az is megteheti, a ki a jövőt nem ugyanazon alakban látja, mint a szerző, mert az a jövőre irányuló tekintet sehol sincs ártalmára a leírások tárgyilagosságának.

A könyv négy főrésztre oszlik, bevezetéssel és zárószóval.

Az első rész rövid történeti vázlat, a melyből már megismerkedik az olvasó kereskedelmi iskoláink egész körével s így jól megalapozott általános tájékozottsággal várja a többi fejezet részletes föl-

világosításait. A kereskedelmi szakoktatás első éveit az empirizmus korszakának nevezi a szerző. Első kereskedelmi iskolánk a *Bibenco*-tól Pesten alapított *vasárnapi iskola* volt, a mely a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület oltalma alatt 1830-ban nyílt meg inasok és gyakornokok számára. Még ugyanabban az évben mindennapos iskolát is nyitott Bibenco, melynek a harmadik évben már 100 tanítványa volt. Ez a mindennapos iskola azután 1835-ig úgy alakult ki, hogy három tagozata keletkezett: féléves előkészítő, egyéves szakiskola s ezután a mintairoda. Erre a mintára alakultak a 40-es és 50-es évek kereskedelmi iskolái, melyeket testületek és magánosok tartottak fenn. A vezérszerepet azután is a Bibenco (később Hampel) féle iskola viszi, mely 1845-ben 3, 1851-ben 4 osztályúvá fejlődik. A főlvetel rendszerint az elemi iskola III. osztályából történik. Ezen szakiskolák mellett fennállanak és fejlődnek a vasárnapi iskolák is. Mindezen iskoláknak — szerző összefoglaló véleménye szerint — «céljuk nem volt egyéb, mint hogy a kisebb árukereskedelemnek ügyes munkásokat neveljenek . . . valóságos *alsófokú szakiskolák* voltak.»

A felsőbb kereskedelmi oktatás számára az első intézet volt a külföldi (német) mintára szervezett, 1857-ben megnyílt *Pesti Kereskedelmi Akadémia*. Hosszú időn át nem bírt erőre kapni, míg mellette az alsóbbfokú iskolák virágoztak s csak a kiegyezés után lendült föl «részben az állami és közgazdasági élet rohamos föllendülése miatt . . . részben azonban egy más tényező is közreműködött fejlesztésüknél és irányításuknál.» Ez a másik tényező az egyévi önkéntesség kedvezménye volt, a mely nemcsak a pesti Akadémiát lendítette föl, hanem az alsóbbfokú szakiskolákat is részben felsőbbfokúakká alakította át. E közben adta ki a kormány az első szervezetet (1872), a mely három fokozatot állapít meg: alsófokú (az inasiskolák), középkereskedelmi három osztálylyal és felsőbb kereskedelmi iskolát. Ez utóbbiak akkor még csak a papíron voltak. Ezt a fokot a József-ipartanodán s majd ennek utódján: a műegyetemen fennálló kereskedelmi szakosztály töltötte volna be, mely 1846-tól 1885-ig többször újra szervezve s olykor szünetelve állott fenn.

Az 1872—1885. közé eső évek fejlődését vázolja a következő fejezet. Ez időszakba esik a polgáriskolák kereskedelmivé alakulásának a megindulása; először szaktanfolyam alakjában, azután mint «polgári iskolával kapcsolatos középkereskedelmi iskola» s végre mint önálló kereskedelmi iskola. A rohamosan megindult s azután továbbhaladó átalakulások okára itt is helyesen mutat rá a szerző abban, hogy a hatosztályú polgáriskolát — a melynek egyévi önkéntesi joga sem volt — az 1883. évi minősítési törvény minden kedvezményből kibagyta s «a szülő nem érte fel észszel, mért ne iskoláztatná fiát.

még egy-két évig igen jelentékeny minősítésekért, ha már hat eszten-deig költött rá.» A kereskedelmi iskoláknak ezen rohamos s főkép «idegen befolyásoktól» okozott fölszaporodása — szerző szerint — kezdetben kárára volt a szakoktatás fejlődésének, de azután közülök sokból kiváló, *valódi szakiskola* lett.

Ezt a további fejlődést a 90-es évek elejétől maig s főkép Wlassics miniszter kormányzása alatt, vázolja a következő fejezet. E fejlődés főbb mozzanatai: az iskolák önállóvá szervezése (1895-ben felső keresk. isk. közös név alatt), a tanárok helyzetének, majd képe-sítésének rendezése, a Kereskedelmi Iskolai Tanárképző Intézet szer-vezése, a tanárok továbbképző tanfolyamai, a Tanáregyesület meg-alakulása, az Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács létesítése. Ez utóbbi a keresk. szakoktatás minden fokozatára kiterjedő hatáskör-rel, a többi intézmény főkép a felső kereskedelmi iskola szolgálatában.

Ez utóbbi időszak igen nagyjelentőségű fejleményei még a két Kereskedelmi Akadémia és a Keleti Kereskedelmi Akadémia, mely megelőzőleg mint Keleti Kereskedelmi Tanfolyam alakult volt meg. Ekkor keletkeznek a Női Keresk. Tanfolyamok is és újra szervezete-nek a tanoncz-iskolák.

A történelmi vázlatot a szerző azzal fejezi be, hogy a keresk. szakoktatás minden fokozatában ki lévén építve, most az intenziv fej-lesztés korának kell következnie.

A könyv második főrésze a Felső Kereskedelmi Iskolákról szól. Ez a legbehatóbb tárgyalásban részesül. Szintén történelmi rendben ismerteti ez iskolák tanulmányi szervezetét, vizsgálati rendjét, rend-tartását és a tanárképzésre s képesítésre vonatkozó intézkedéseket. Azután szemléletes módon összeállítja felső kereskedelmi iskoláink statisztikáját, rendre veven: az iskolák számát és korát, fentartási költsé-gét, a tanárookra és tanulókra vonatkozó legérdekesebb ada-tokat. Ez utóbbiak közül álljon itt a végzett tanulók pályaválasztásá-nak összeállítása:

	működik	
Árukereskedelemben	24.4	} 52 %
Pénzüintézetekben	21.4	
Biztosításnál	6.2	
Ipari vállalatoknál	12.8	
Közlekedésnél (posta, vasút)	11.3	
Közigazgatási pályán	8.2	
Mezőgazdaságban	4.6	
Katonai pályán	3.5	
Diplomás pályán	2.1	
Egyéb	4.1	
Magánzó	1.3	

Ez a statisztika 14.413 egyénről van összeállítva.

Ezen rész utolsó fejezetében ez iskolák jövő fejlődéséről mondja el a szerző nézeteit, a melyre még visszatérünk.

A harmadik főrész a felsőbb keresk. szakoktatás négy intézetét ismerteti: a Keleti Keresk. Akadémiát, a Tanárképzőt, a budapesti és kolozsvári akadémiai tanfolyamokat.

Ezek mindenikébe középiskolai vagy felső keresk. iskolai érettségivel vehetők fel a hallgatók. Az akadémiai tanfolyamok elődje a Középiskolát Végzetek Egyéves Keresk. Tanfolyama volt a Budapesti Keresk. Akadémián, mely 1883-tól 1891-ig állott fenn s ezalatt 859 hallgatója volt. Mind a négy iskolának rövid története, szervezetének vázlatja és statisztikájuk legfontosabb adatai foglaltatnak e fejezetben. A Keleti Kereskedelmi Akadémia két évfolyamát 1891—1903 között 93-an végezték. A Tanárképzőnek máris túlságos látogatottságáról lehet panaszkodni. Az akadémiai tanfolyamok közül a budapesti most éli 3-dik évfolyamát 75 hallgatóval (köztük csak 17 másodéves), a kolozsvári az idén nyílt meg 16 hallgatóval. Érdekes, hogy a budapesti akadémiai tanfolyamra a két utóbbi évben beiratkozott 98 hallgató közül 91 végzett középiskolát és csak 7 jött felső kereskedelmiből. Különben e tanfolyamok első évfolyamán bifurkáció van, a mennyiben a középiskolát végzetek a kereskedelmi szaktárgyakat nagyobb óraszámban hallgatják.

A negyedik főrész szól a női kereskedelmi tanfolyamokról a tanoncziskolákról és a kereskedelmi alkalmazottak továbbképző tanfolyamairól. Mindeniknek szervezetét és legfontosabb statisztikai adatait közli a könyv. A továbbképzők nagy fontosságát a keresk. szakismeretek terjesztése szempontjából találó szavakkal emeli ki a szerző és méltán sajnálja, hogy eddig még nagyobb elterjedésre szert nem tettek, bár több testület buzgólkodik ezen a téren. Legeredményesebb a debreczeni Kereskedő Társulattól fenntartott esti tanfolyam, melynek eddig (1871 óta) 839 hallgatója volt, kik közül 375-en vizsgáztak.

Bevezetésében és zárószavában a szerző tömören kifejti irányeszméit a szakoktatás egyes iskolafokozatainak föladatáról, tisztázni igyekszik a téves fölfogásokat, rámutat a még pótlandó hiányokra s körvonalozza az iskola és a gyakorlati élet teendőit a szakoktatás szolgálatában.

Legbehatóbban, egy külön fejezetben terjeszkedik ki ezen szempontokból a felső kereskedelmi iskolákra, azért is, mert ezt tartja a legfontosabb fokozatnak s azért is, mert ez iskola reformja az aktuális kérdések közé tartozik.

Helyesen mutat rá ezen iskola tanulmányi szervezetének leg-

főbb hiányaira: nincs egységes vezető elve (80. lap) és «még mindig sok oly fölösleges tudnivalóval terheli az ifjúságot, a melynek gyakorlati és értelemfejlesztő haszna vajmi csekély, avagy a 14—17 éves ifjú szellemi befogadó képességét meghaladja. Sok a tárgy, sok az anyag; beosztása rendszertelen s ismétlődések fordulnak elő minden részében» (21. lap).

Egységes vezető elvűl a «közgazdasági szellemet» kívánja érvényesíteni olyan módon, hogy minden tanár közgazdasági látókörből mutassa be a saját tárgyát tanítványainak, a nélkül, hogy a «közgazdaság mint studium túltengene.» Ezzel párhuzamosan azután «a matematikai gondolkodásnak is érvényesülnie kell» a gondolkodás fegyelmezése végett.

A tanterv túltömöttségének megszüntetése végett végig veszi az egyes tárgyakat s mindeniknél rámutat a cél esetleges korlátozására, egyes részletek kihagyására, sőt egész studiumok (mintairoda, esetleg az egész fizika) elhagyására, a lehetséges összevonásokra stb. Nem lehet feladatunk most ezen javaslatok valamennyiének az ismeretetésébe belebocsátkozni, de az egészet abban véljük összefoglalhatni, hogy a megszorításokat, kihagyásokat főképen a *szaktárgyakban* kívánja a szerző alkalmazni. A *kereskedelmi szakképzés*, mint főczél, helyett a közgazdasági szellemmel átítatott olyan általános műveltség lebeg szeme előtt, a milyent egyfelől klasszikus tanulmányok nélkül, másfelől a geometria, rajz- és természettudományok nélkül adhat egy iskola. A Bevezetésben, a hol ez utóbb említett, a kereskedelmi iskolából hiányzó tárgyak fel vannak sorolva (5. lap), ha nincsen is kimondva, de a tárgyak ilyen párhuzamba állításából határozottan kiolvasható, hogy a szerző ezzel egyfelől a gimnáziumtól, másfelől a reáliskolától akarta megkülönböztetni a kereskedelmi szakiskolát és így úglátszik, hogy ez iskolának nem a legfőbb, vagy legalább is nem elegendő megkülönböztetése amazoktól az, hogy kereskedelmi szakképzést akar adni. Vagy talán a jövőben nem is akar azt adni?

Nem fér bele egy ismertetés keretébe, hogy az ismertető a szerzővel polemizáljon, de annyi mégis legyen megengedve, hogy a midőn a szerző saját reformterveire is kiterjeszkedik, az ismertető is fölvetesse a tervvel szemben benne föltámadt kérdéseket. Tehát:

1. vajjon az-e kereskedelmi iskoláink legfőbb baja, hogy túlteng bennük a szakoktatás?

2. vajjon nem azért hiányzik-e bennük az egységes vezető elv, mert az általános és a szakképzésnek egyszerre, egyformán akar szolgálni?

3. vajjon, ha a szakképzést visszaszorítva, az általános képzést tesszük dominálóná, habár közgazdasági szellemtől átítatva is, ki-

küszöbölhető-e az általános képzés eszközei közül a geometria, a rajz és a természettudományok, különösen a fizika, a mely a leggyakorlatibb s egyúttal legfilozófikusabb tárgy, a melynek még a humánus gimnázium is tantervében az egyik legelőkelőbb helyet biztosítja?

Ezeknek a kérdéseknek a megvitatása nem lesz elmellőzhető a felső kereskedelmi iskolák reformjának a tárgyalása közben. Mert e kérdések eldöntötteknek még egyáltalában nem tekinthetők. S ide tartoznának még más kérdések is, pl. a polgáriskola reformjáról, de ennek a belevonásával már túl mennénk az ismertetés határain.

Visszatérve a szerzőtől körvonalazott iskolai reformra, bizonyos, hogy a tőle leírt iskola sokkal összeszedettebb, hogy így mondjuk: sokkal lehetségesebb iskola, mint a mostani felső kereskedelmi iskola. Egy vérbeli pädagogus és lelkes nevelő nyilatkozik meg soraiban. Azok közül, a kik a szerző álláspontján vannak, bizonyára még senki sem beszélt annyi meggyőző erővel ez álláspont mellett, mint ez a könyv teszi. Megbízható, tárgyilagos és világos ismeretesei nélkülözhetetlenné teszik mindenkire nézve, a kinek az idevágó kérdésekkel bármiféle szempontból foglalkoznia kell és biztos tájékozást adnak az érdeklődő olvasónak. Az iskolák szakemberei és az érdeklődő közönség lehetetlen, hogy tette serkentő impulzusokat ne merítsenek belőle. Iskolai monografia irodalmunk értékes művel gazdagodott a Schack Béla könyvében.

Kovács János.

Rác Soma. Latin nyelvkönyv. Középiszkolák I. és II. osztálya számára. Budapest, (Singer és Wolfner). 1902. 8°. 177. l. Ára 2 korona 20 fillér.

Rác Soma. Latin olvasókönyv. Középiszkolák I. és II. osztály számára. Képekkel. U. o. 8° 187. l. Ára 2 kor.

E tankönyv egyike a Balogh Péter szerkesztésében megindult egységes tankönyveknek, melyeknek célja az, hogy a különböző nyelvek sajátosságain belül egységessé tegyék a nyelvtani rendszert és a műszókat. A tárgyalás alapján mondattani alapra helyezkedve inkább a mondatrészek szerint haladnak s egymás mellett párhuzamosan adják elő a névszó és az ige tanát. A nyelvtani tárgyalás alapja mindig az olvasókönyv, melynek olvasmányjaiból készített apró mondatok szolgálnak kiinduló pontul.

Rác könyve talán a legmódszeresebb összes eddigi latin nyelvtanaink között.

És kétségkívül nagy érdeme a szerzőnek, hogy módszerét mindvégig szigorú következetességgel alkalmazza. A nyelvtan anyagá-